

Sygn. akt I CSK 1094/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. K.
przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bank [...]
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 14 stycznia 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 10 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
pozwanego skierowaną przeciwko orzeczeniu zasądzającemu
na rzecz powódki kwotę 133 982,54 (sto trzydzieści trzy
tysiące dziewięćset osiemdziesiąt dwa i 54/100) zł (pkt 1)
oraz orzekającej o kosztach procesu (pkt 2) i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu
do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Pozwana Powszechna Kasa Oszczędności [...] wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 10 grudnia 2013 r., oddalającego jej apelację od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 24 stycznia 2013 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powódki B. K. kwotę 156.536,99 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 czerwca 2010 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałym zakresie (powódka domagała się zasądzenia kwoty 303.777,37 zł) i orzekając o kosztach procesu. Sąd ustalił, że powódka prowadzi firmę I., na potrzeby której założyła w Banku [...] rachunek bieżący. W okresie od października 2008 r. do stycznia 2010 r. pracownica zatrudniona przez powódkę – J. K., która – ze względu na swój zakres obowiązków miała dostęp i hasła umożliwiające wykonywanie przelewów z tego konta bankowego - wysyłała do kontrahentów powódki faktury, od oryginału różniące się numerem rachunku bankowego, na który należało przelać wynagrodzenie. Zamiast konta powódki figurowało na nich konto J. K. w pozwanym banku [...]. J. K. przelewała również środki z rachunku powódki na to konto zamiast na konto wierzycieli powódki, przy czym opis kontrahenta w przelewie wskazywał, że przelew był kierowany do innego podmiotu niż J. K. Kontrola powódki nad pracownicą polegała głównie na analizie przygotowywanych przez nią raportów wewnętrznych CRM, z których wynikało, że przepływy pieniężne między powódką a jej kontrahentami przebiegały prawidłowo. Wysłane powódce upomnienia od jej wierzycieli odbierała J. K. i nie przekazywała ich powódce. Łącznie z rachunku powódki prowadzonego w PeKaO S.A. oraz od kontrahentów powódki na rachunek J. K. zostały zrealizowane przelewy na kwotę 227 331,86 zł w okresie do 31 października 2009 r. i w kwocie 68 346,21 zł w okresie po 31 października 2009 r. Datę 31 października 2009 r. Sądy uznały za istotną z uwagi na to, że w tym dniu minął termin, do którego Polska miała obowiązek implementować do swojego systemu prawnego dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniającą dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylającą dyrektywę 97/5/WE (Dz.U.U.E.L. z 2007r. Nr 319 poz.1). Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2011 r. Sąd Okręgowy w W. uznał J. K. winną popełnienia czynu polegającego na tym, że w okresie od 12 listopada 2008 r. do 29 stycznia 2010 r.,

działając w siedzibie Biura I., czynem ciągłym i ze z góry powziętym zamiarem, dokonała kradzieży mienia w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 137.952,33 zł w ten sposób, że będąc zatrudnioną w w/wym. firmie na stanowisku ds. rozliczeń i administracji, wprowadziła w systemie komputerowym na poleceniach przelewów poszczególnych kwot na konta klientów firmy - jako odbiorcę numery bankowe swoich prywatnych kont, m.in. konto o nr [...] w PKO BP S.A., oraz czynu polegającego na tym, że w okresie od 3 listopada 2008 r. do 25 stycznia 2010 r., działając czynem ciągłym i ze z góry powziętym zamiarem, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej doprowadziła klientów I. do niekorzystnego rozporządzenia nie swoim mieniem – a należącym do firmy I. - w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 285.056,40 zł w ten sposób, że na wygenerowanych komputerowo fakturach pokrzywdzonej firmy wprowadziła w systemie komputerowym numer swojego prywatnego konta o nr [...] prowadzonego przez PKO BP S.A., zamiast konta Biura I., powodując w ten sposób bezprawne przelanie na swoje konto nienależnych jej środków finansowych w łącznej kwocie 285.056,40 zł i za te oba czyny wymierzył jej karę. W listopadzie 2012 r. J. K. tytułem odszkodowania zapłaciła powódce kwotę 600 zł.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za zasadne co do kwoty 156.536,99 zł, przyjmując, że pozwana ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą w stosunku do powódki za realizację przelewów z rachunku powódki w PeKaO S.A. na rachunek J. K., jak i za realizację przelewów dokonanych przez kontrahentów powódki na rachunek J. K. wskazany im przez J. K. w fakturach w miejsce numeru rachunku bankowego powódki. Odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanej za nienależyte wykonanie zobowiązania polegającego na zrealizowaniu przelewu z rachunku powódki na rachunek J. K. Sąd uznał za samoistną odpowiedzialność ustawową, wynikającą z art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm.). Odpowiedzialność pozwanego banku za szkody wynikające z przelania pieniędzy na nieprawidłowo podany rachunek, prowadzony dla innego podmiotu niż wskazany w poleceniu przelewu Sądy wyprowadziły z art. 63c prawa bankowego, który definiuje polecenie przelewu jako dyspozycję dłużnika obciążenia jego rachunku określoną kwotą i uznanie tą kwotą rachunku wierzyciela, a ponadto z powinności określonych w art.

354 § 1 i art. 355 k.c. Jego treść określiły jako ciężący na wszystkich bankach uczestniczących w wykonaniu przelewu obowiązek sprawdzenia zgodności oznaczenia beneficjenta polecenia przelewu, który jednak w szczególny sposób odnosi się do banku beneficjenta, ponieważ jedynie prawidłowa identyfikacja osoby uprawnionej pozwala temu bankowi zrealizować zobowiązanie do wpisania przelanej kwoty na właściwym rachunku. Odpowiedzialność pozwanej za szkodę wynikłą z dopuszczenia do zaksięgowania kwot wpłaconych przez kontrahentów powódki na rachunku należącym do J. K. Sąd Okręgowy wywiódł z art. 415 k.c. wskazując, że wadliwa obsługa rachunku bankowego posiadacza tego rachunku, a także niezapewnienie posiadaczowi rachunku bankowego bezpieczeństwa jego środków pieniężnych znajdujących się na rachunku uzasadnia odpowiedzialność banku na podstawie przepisów o czynach niedozwolonych. Oceny te Sąd Okręgowy odniósł do okresu kończącego się w dniu 31 października 2009 r., ponieważ uznał, że w okresie późniejszym nastąpiła zmiana stanu prawnego spowodowana upływem terminu do implementacji do polskiego porządku prawnego dyrektywy 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. Wprawdzie implementacja nastąpiła z opóźnieniem, bo dopiero ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz.U. Nr 199, poz. 1175), jednak Sąd Okręgowy przyjął, że po 31 października 2009 r. zachodziła już konieczność interpretowania prawa w zgodzie z regulacją europejską, należało więc przy wykładni przepisów uwzględniać treść dyrektywy. Artykuł 74 tej dyrektywy stanowi, że jeżeli zlecenie płatnicze jest wykonywane zgodnie z unikatowym identyfikatorem, zlecenie płatnicze w odniesieniu do odbiorcy określonego w unikatowym identyfikatorze uważa się za wykonane prawidłowo. W rezultacie Sąd Okręgowy ocenił, że banku nie można obciążać odpowiedzialnością za zrealizowanie przelewu zgodnie z podanym przez zleceniodawcę unikatowym identyfikatorem (rachunkiem odbiorcy przelewu), uznał jednak, że odpowiedzialność pozwanego Banku jednak powstała i wynika z bezkrytycznego księgowania na koncie J. K. środków pieniężnych z konta B. K., mimo że opis wskazywał na innego beneficjenta oraz księgowania na tym koncie środków pieniężnych mimo, że z opisu przelewu wynikało, że powinny trafić na konto B. K. Sąd Okręgowy odwołał się też do pkt. 48 preambuły dyrektywy uznając, że brak spójności unikatowego identyfikatora z

pozostałym opisem klienta powinien spowodować odmowę realizacji przelewu. Zaznaczył, że banki mogą zapewnić by nie dochodziły do skutku przelewy o tego rodzaju rozbieżnościach, a jeśli tego nie uczynią mogą ponosić odpowiedzialność za tolerowanie ryzykownych transakcji, które stwarzają niebezpieczeństwo powstania szkody u uczestników obrotu i wyrządziły szkodę powódce. Ostatecznie Sąd Okręgowy przyjął, że suma środków nieprawidłowo zaksięgowanych na rachunku J. K., a pochodzących lub przeznaczonych dla powódki do dnia 31 października 2009 r. wynosiła 227.331,86 zł. Należało od niej odliczyć 600 zł zapłacone powódce przez J. K. Sąd Okręgowy przyjął jednocześnie, że powódka zaniedbała należytego nadzorowania swojej pracownicy – J. K., przez co w 40% przyczyniła się do powstania poniesionej szkody. Wina banku i jego odpowiedzialność za szkodę jest większa aniżeli powódki, gdyż dopuścił się zaniedbań strukturalnych w swojej podstawowej działalności, jaką stanowi prowadzenie rachunków bankowych. W konsekwencji należne powódce odszkodowanie za szkody poniesione w okresie do 31 października 2009 r. Sądy ustaliły na 136.033,12 zł. W okresie późniejszym na rachunku J. K. nieprawidłowo zaksięgowane zostały środki w łącznej wysokości 68.346,21 zł. Co do tej części szkody powódki Sąd Okręgowy uznał, że pozwany Bank powinien zapłacić odszkodowanie odpowiadające 30 % tej kwoty, to znaczy kwotę 20.503,87 zł, gdyż w tym wypadku nie odpowiada za nieprawidłowo zrealizowane przelewy lecz za zaniedbania związane z zapewnieniem klientom przeprowadzenia bezpiecznych przelewów i niezapewnienie systemu, który pozwalałby na odmowę realizacji przelewu, gdy są widoczne nieprawidłowości w samym zleceniu przelewu. Suma obu kwot składa się na zasądzone 156.536,99 zł. Sąd Okręgowy nie uwzględnił powództwa o zapłatę kwot odpowiadającym trzem dalszym przelewom na kwoty 5.163,48 zł, 802,28 zł i 2.143,54 zł uznając, że powódka nie wykazała w tym zakresie poniesienia szkody.

Oddalając apelację pozwanego banku od wyroku Sądu pierwszej instancji Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne i prawne tego Sądu, poza stanowiskiem o obowiązku stosowania w stosunkach horyzontalnych wykładni uwzględniającej nieimplementowaną dyrektywę unijną. Nie wpłynęło to jednak na ocenę zakresu odpowiedzialności pozwanej. W związku z podniesionym w apelacji

zarzutem, że realizacja przelewów dłużników powódki na rachunek J. K. nie wyrządziła szkody powódce, ponieważ dłużnicy nie zwolnili się wobec niej z długu i w majątku powódki nie nastąpił z tego tytułu żaden ubytek, Sąd Apelacyjny stwierdził, że zarzut naruszenia art. 361 k.c. nie znajduje uzasadnienia i wskazał, że szkodą jest różnica między stanem majątku poszkodowanego, który powstał po nastąpieniu zdarzenia powodującego uszczerbek, a stanem jaki by istniał, gdyby to zdarzenie nie nastąpiło; stratę, o której mowa w art. 361 § 2 k.c. stanowią też wydatki zmierzające do ograniczenia lub wyłączenia szkody, jeżeli były celowe lub wystarczająco uzasadnione, gdyż prowadzą do zmniejszenia aktywów lub zwiększenia pasywów.

W skardze kasacyjnej, skierowanej przeciwko rozstrzygnięciu oddalającemu apelację kwestionującą zasądzenie kwoty 133 982,54 zł z odsetkami ustawowymi pozwana zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 361 § 2 k.c. w zw. z art. 452 k.c. Wniosła o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w punkcie pierwszym i punktu I wyroku Sądu Okręgowego z dnia 24 stycznia 2013 r. przez oddalenie powództwa również w zakresie kwoty 133 982,54 zł oraz zmianę orzeczenia o kosztach procesu przez ich zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwanej powódka wniosła o oddalenie tej skargi w całości i zasądzenie od pozwanej na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Pozwana sformułowała w skardze kasacyjnej jeden zarzut naruszenia prawa materialnego, wobec czego podstawę faktyczną rozważań stanowi obraz zdarzeń ustalony przez Sąd Apelacyjny. Skarżąca kwestionuje przyjęte przez Sądy obu instancji stanowisko, że w szkoda powódki wynikła także z czynności banku polegających na zaksięgowaniu na rachunku J. K. środków przelewanych przez dłużników powódki, którzy w poleceniach przelewu podawali dane firmy powódki i numer rachunku bankowego jej pracownicy. Według skarżącej w tym wypadku szkodę ponieśli dłużnicy powódki, którzy - przekazując środki osobie nieuprawnionej - nie zwolnili się skutecznie z długu wobec powódki. Szkody nie poniosła natomiast powódka – której nadal przysługiwały niezaspokojone

wierzytelności i mogła ich dochodzić od swoich kontrahentów. Wskazał przy tym na niekonsekwencje w argumentacji Sądów, polegające na odmiennej ocenie skutków realizacji przelewów z rachunku powódki, w których beneficjentami byli jej wierzyciele, lecz przelewane środki wpłynęły nie do nich lecz na rachunek J. K. i tych, w których powódka była wskazana jako beneficjentka lecz na skutek fałszerstw pracownicy środki przelane z przeznaczeniem dla niej przez jej dłużników również trafiły na rachunek tej pracownicy. W pierwszym wypadku Sądy przyjęły, że szkodę poniosła powódka, której pieniądze przejęła J. K. przez co powódka nie zwolniła się z długów wobec swoich wierzycieli, w drugim wypadku natomiast, mimo że sytuacja była analogiczna, tylko kierunek przepływu środków odwrotny - uznali, że to powódka jako wierzycielka poniosła szkodę, ponieważ J. K. przejęła środki należące do niej, mimo że środki te – jakkolwiek dla powódki przeznaczone nie wpłynęły nigdy na jej rachunek. Skarżąca ma rację, że takie stanowisko jest niespójne, a uzasadnienie Sądu Apelacyjnego w części, w której odnosi się do zgłoszonego w apelacji zarzutu tożsamej treści z zarzutem kasacyjnym nie pozwala na zrozumienie motywów, którymi kierował się ten Sąd uznając zarzut za nieuzasadniony. Sąd jedynie wyjaśnił pojęcie szkody ustalanej metoda różnicową. Nie odniósł jednak tego pojęcia do okoliczności faktycznych sprawy i nie sprecyzował jak metodą różnicową oznaczył szkodę powódki wywołaną zaksięgowaniem na rachunku J. K. pieniędzy przelewanych na rzecz powódki przez jej wierzycieli. Zdarzeniem powodującym uszczerbek, za który ponosi odpowiedzialność pozwany bank jest nienależyte wykonanie obowiązków związanych z identyfikacją beneficjenta, a w konsekwencji zapisanie przelanych środków na rachunku podmiotu, którego oznaczenie nie odpowiadało oznaczeniu beneficjenta przelewu, jakkolwiek numer rachunku był zgodny z podanym w poleceniu przelewu. Gdyby natomiast bank zachował się prawidłowo – stwierdzając niezgodność danych powinien był odmówić realizacji przelewu. W konsekwencji przelewane środki „wróciłyby”, a więc ponownie zostałyby zaksięgowane na rachunku dłużnika powódki. Przekazanie ich powódce na podstawie polecenia przelewu zawierającego dane beneficjenta przelewu niezgodne ze znanymi bankowi danymi podmiotu, dla którego prowadzi rachunek byłoby tak samo nieprawidłowe, jak zapisanie ich na rachunku J. K. Ponieważ zaś długi pieniężne są

długami oddawczymi (art. 454 zd. 2 w zw. z § 2 k.c.), spełnienie świadczenia ze skutkiem umorzenia długu w wypadku uzgodnienia przez strony rozliczenia bezgotówkowego następuje dopiero z chwilą uznania rachunku bankowego wierzyciela (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002/11/131 i powołane tam orzecznictwo). W ustalonych w niniejszej sprawie okolicznościach do tak rozumianego spełnienia świadczenia nie doszło, skoro przekazane środki bank zapisał na rachunku podmiotu nie będącego wierzycielem. Pochodzące od dłużników powódki środki przekazane na rachunek jej pracownicy nie wchodziły więc w skład majątku powódki lecz nadal pozostawały własnością jej dłużników i na ich szkodę zostały przejęte przez J. K. Im też, a nie powódce została wyrządzona szkoda przez pozwany bank na skutek zrealizowania przelewów na rachunek J. K. Nie można też poczytać nieprawidłowych działań pozwanej za jedno ze zdarzeń, które łącznie spowodowały szkodę w majątku powódki, skoro w ich wyniku nie nastąpiły w jej majątku żadne zmiany – nadal przysługiwała jej wierzytelność do dłużników. Nie budzi też wątpliwości, że powódka nie odniosła żadnych korzyści ze świadczenia spełnionego na rachunek J. K. Zarzuty podniesione przez skarżącą okazały się więc uzasadnione, a zaskarżone orzeczenie zapadło w części w wyniku niewłaściwego zastosowania art. 361 § 2 k.c. i niezastosowania art. 452 k.c. Ponieważ jednak z ustaleń faktycznych i rozważań obu Sądów nie wynika jednoznacznie jaka część zasądanego odszkodowania dotyczy roszczeń odszkodowawczych powódki z tytułu nieprawidłowego zrealizowania na rachunek J. K. poleceń przelewu kierowanych do powódki przez jej dłużników, konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z postanowień art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.

